

JACEK KARPIŃSKI
Uniwersytet Wrocławski

KATARZYNA TRYCZYŃSKA
Uniwersytet Wrocławski

Granice (w) terminologii

Globalizacja – rozumiana jako uniwersalizm prowadzący do ogólnoświatowego scalania kultur, ekspansji kultury masowej, powszechnej integracji oraz wymiany międzynarodowej – spowodowała, że zaczęły zacierać się granice między narodami. W ostatnich dziesięcioleciach jej dynamika przybrała znacznie na sile. Również zmiany językowe są dynamiczne i mają często charakter ponadnarodowy. To z kolei ma konsekwencje dla prac terminologicznych. Terminolodzy muszą stawić czoła wyzwaniom wynikającym z rozwoju nowych technologii, pojawienia się nowych gałęzi nauki i gospodarki oraz zmian społeczno-ekonomicznych. W wyniku tego z jednej strony niemal codziennie powstają nowe terminy, a z drugiej zaobserwować można internacjonalizację słownictwa. Rodzi się zatem pytanie o to, czy i gdzie znajdują się granice (w) terminologii, jaki jest jej status jako dziedziny badawczej oraz w jaki sposób można spojrzeć na terminologię w obliczu obecnych przemian.

Początków badań nad terminologią przyjęto upatrywać w połowie XX wieku w pracach Eugena Wüster (1968, 1974, 1979). Jest on powszechnie uważany za ojca terminologii rozumianej jako dziedzina nauki stawiająca sobie za cel identyfikację, opis relacji pojęciowych i normalizację terminologiczną, która w swoim tradycyjnym ujęciu ukonstytuowała się w środowiskach naukowych i technicznych. Prowadzone ówczesnie prace terminologiczne miały charakter stricte normatywny, a sukcesorzy myśli Wüster dość prędko zaczęli postrzegać terminologię jako odrębną dziedzinę badawczą (Felber 1984). Można zatem stwierdzić, że naukowa refleksja nad terminologią ma już swoje tradycje i jednocześnie można dostrzec kilka milowych kroków, które zadecydowały o dalszym kierunku jej rozwoju. Znacząca reorientacja poglądów rozpoczęła się w latach 80. XX wieku, kiedy pojawiły się pierwsze próby poszerzenia perspektywy badawczej. Nie sposób wymienić tu wszystkich badaczy, którzy sformułowali krytyczne poglądy wobec założeń trzech tradycyjnych szkół terminologicznych, tj. wiedeńskiej, praskiej i rosyjskiej, a jednocześnie zainicjowali nowe kierunki badań. Szczególnie istotne dla dalszego rozwoju myśli terminologicznej wydaje się jednak wyraźne odcięcie od nurtu wüsterowskiego. Był to przyczynek do swoistej ewolucji doktrynalnej, która rozpoczęła się pod koniec ubiegłego stulecia i trwa po dziś dzień. Warto w tym miejscu przytoczyć nazwiska takich badaczy jak chociażby Juan Sager i jego publikację *A Practical Course in Terminology Processing* (1990), w której wyraził krytyczny pogląd na postulaty tradycyjnej terminologii i zaproponował szerszą perspektywę jej uprawiania, Britta Zawada i Piet Swanepoel, którzy

krytycznie odnieśli się do obiektywistycznej epistemologii obecnej w tradycyjnym ujęciu, Teresa Cabré, która w artykule *On Diversity in Terminology* (1995) nakreśliła kluczowe znaczenie wariantów synonimicznych oraz polisemii dla terminologii, a także przedstawiciele socjoterminologii postulującej włączenie w zakres terminologii aspektu socjolingwistycznego komunikacji naukowej i technicznej, tj. Yves'a Gambiera, Louisa Guespin i François Gaudin. Istotną rolę odegrała także monografia Rity Temmerman *Towards New Ways of Terminology Description: The Sociocognitive Approach* (2000) oraz sformułowana przez badaczkę teoria terminologii socjokognitywnej.

Po latach ewolucji myśli terminologicznej w zakresie metodologii i po rozszerzeniu perspektywy badawczej terminologia stała się dojrzałym obszarem badawczym, który ma do zaoferowania bogate metody i narzędzia oraz w dalszym ciągu prężnie się rozwija. Liczne publikacje podejmujące to zagadnienie zarówno od strony teoretycznej, jak i praktycznej udowadniają bez wątpienia, że potencjał naukowy terminologii jest daleki od wyczerpania. Jako dyscyplina badawcza terminologia nie ma wprawdzie jeszcze formalnie w pełni ugruntowanej pozycji wśród innych dyscyplin, na co wskazuje trwająca od lat dyskusja na temat autonomności terminologii względem językoznawstwa. Warto jednak zauważyć, że w ostatnich latach nastąpiła w tym zakresie fundamentalna przemiana będąca wynikiem zmian w obrębie samego językoznawstwa, w efekcie czego pojawiły się głosy mówiące o swoistej symbiozie terminologii i lingwistyki (Kockaert & Steurs 2015: IX). Nie da się odmówić słuszności takim stwierdzeniom, ponieważ terminologia jest rozwijana w licznych ośrodkach naukowych na świecie, których wielość jest tożsama z różnorodnością podejść teoretycznych, paradygmatów i nurtów. Korzysta z bardzo różnorodnego aparatu badawczego i dorobku różnych dyscyplin, jak chociażby lingwistyka kognitywna, lingwistyka komputerowa, lingwistyka korpusowa, ontologia czy socjolingwistyka. W związku z tym nie wydaje się zasadne traktowanie terminologii jako dyscypliny, której zakres obejmuje jedynie czysto terminologiczną dyskusję nad językiem i którą należy zajmować się w oderwaniu od innych dyscyplin, co szczególnie zauważalne jest w jej praktycznym wymiarze. Poza terminologami *sensu stricto* zajmuje się nią coraz szersze grono specjalistów, takich jak chociażby teoretycy i dydaktycy przekładu, tłumacze czy osoby zajmujące się szeroko pojętymi badaniami nad językiem, nie tylko specjalistycznym.

Naszym celem było zatem zainicjowanie wielodyscyplinarnej i wielojęzycznej dyskusji nad tym, czy w przypadku terminologii można i warto mówić o granicach (Sager 1990; Cabré 1999). Niniejszy specjalny numer *Academic Journal of Modern Philology* jest pokłosiem międzynarodowej konferencji *II Wrocławskie Spotkania Terminologiczne Termos 2020* organizowanej przez Instytut Filologii Romańskiej i Katedrę Filologii Niderlandzkiej Uniwersytetu Wrocławskiego w dniach 5-7 marca 2020 roku oraz owocem rozważań badaczy z kraju i zagranicy prowadzących różnorodne badania terminologiczne i oparte często na całkowicie odmiennych metodologiach.

W tomie, który oddajemy w Państwa ręce, znalazło się 29 oryginalnych tekstów w języku polskim, angielskim i francuskim, których wspólnym mianownikiem jest terminologia. Anna Borowska oraz Anna Matysek i Jacek Tomaszczyk pozwalają czytelnikowi zapoznać się z terminologią charakterystyczną dla konkretnej grupy zawodowej. Borowska zajmuje się w swoim artykule terminologią stosowaną przez mechaników lotniczych. Matysek i Tomaszczyk natomiast pozwalają poznać nieco bliżej specyfikę terminologii w życiu zawodowym projektantów produktów cyfrowych. W podobnym duchu Adam Renwick zajmuje się kwestiami terminologicznymi związanymi z gwiazdami i (egzo)planetami, a Hassan Hamzé – arabską terminologią naukową i techniczną oraz problematyką jej rozwoju w świecie nauki zdominowanym przez język angielski.

W kolejnych artykułach akcent położony został na konkretne zjawiska językowe charakterystyczne dla terminologii wybranych dziedzin. I tak Silvia Calvi porusza problematykę kolokacji terminologicznych w stosunkowo młodej gałęzi gospodarki – e-commerce. Klara Dankova w centrum swoich zainteresowań stawia neologizmy terminologiczne stosowane w obszarze włókien chemicznych. Podczas gdy Anna Dyda wspólnie z Aleksandrą Pronińską poruszają kwestie włoskich zapożyczeń w polskiej terminologii medycznej, Piotr Wronka koncentruje się na frazeologii terminologicznej w komunikacji prawnej. Procesy tworzenia nowych słów w polskim i francuskim żargonie wędkarskim to problem, którym zajmuje się w swoim artykule Agnieszka Kaliska.

Odbiór terminów przez nie-specjalistów stał się punktem wyjścia dla rozważań Silvii Barbosy, która zapoznaje czytelnika z terminologią winiarską stosowaną w komunikacji z osobami bez specjalistycznej wiedzy na ten temat. W tomie, który oddajemy w Państwa ręce, znalazł się także artykuł Natalii Paprockiej i Agnieszki Wandel poświęcony seksualizmom w popularnonaukowych książkach dla dzieci i młodzieży.

Łukasz Halida i Jakub Maciej Łubocki prezentują możliwości wykorzystania konkretnych metod badawczych i narzędzi w badaniach terminologicznych. Halida zajmuje się analizą kościelnego słownictwa prawno-administracyjnego w polskiej łacinie średniowiecznej z wykorzystaniem metod korpusowych. Łubocki natomiast przedstawia Google Books Ngram Viewer jako narzędzie weryfikacji istnienia ekwiwalentów obcego terminu. Punktem wyjścia do jego rozważań jest rosyjski termin ‘библиографоведение’. W tym kontekście można umieścić także artykuł Friedy Steurs, w którym zaprezentowane zostały liczne działania Expertisecentrum Nederlandstalige Terminologie (Centre of Expertise for Dutch Terminology).

W kolejnych artykułach poruszone zostały kwestie nazywania i definiowania pojęć w konkretnych dziedzinach życia. Michalina Biernacka rozważa to, w jaki sposób nazywa się błędy wymawianiowe popełniane przez cudzoziemców. Maria Francesca Bonadonna kładzie nacisk na definiowanie pojęć w dyskursie handlowym. Katarzyna Wiercińska natomiast poddaje dyskusji sposób postrzegania dyrektywnych aktów mowy przez rodzimych użytkowników języka polskiego i niderlandzkiego. Zastanawia się, czy są one odbierane jako rozkaz czy jako prośba.

Agnieszka Seidel-Grzesińska, Regina Solová i Christine Martinez doszukują się w swoich artykułach związków między kulturą a terminologią. Seidel-Grzesińska stawia nacisk na językowe uwarunkowania badań nad dziedzictwem kulturowym. Solová porusza problem terminów nacechowanych politycznie. Punktem wyjścia do jej rozważań są polskie ‘Ziemie Odzyskane’ i francuskie ‘Les Territoires recouverts’. Martinez zajmuje się natomiast uwarunkowaniami semantycznymi francuskiego terminu ‘réfugiés environnementaux’ i jego synonimów.

W kolejnych artykułach na pierwszy plan wysuwają się kwestie związane z tłumaczeniem terminów i trudności z tym związane. Patrycja Krysiak porusza problem przekładalności polskich i francuskich terminów językoznawczych w badaniach porównawczych nad feminizacją języka i nazwami żeńskimi. Aleksandra Pronińska zastanawia się nad problemami z tłumaczeniem terminów na przykładzie włoskiej leksyki specjalistycznej. Marie-Alice Rebours w centrum swoich zainteresowań stawia francuską terminologię w branży odzieży damskiej jako wyzwanie dla tłumaczy. Kaja Gostkowska i Mavina Pantazara główny nacisk kładą natomiast na nauczanie terminologii w uniwersyteckim kształceniu przyszłych tłumaczy w Polsce i w Grecji. Elżbieta Herden i Jakub Maciej Łubocki zastanawiają się nad trudnościami wynikającymi z problemów ekwiwalencji terminów w międzynarodowej komunikacji naukowej w kontekście projektu wielojęzycznego słownika encyklopedycznego typów dokumentów.

W przedłożonym tomie nie zabrakło także tekstów teoretycznych, których celem jest szukanie granic (w) terminologii. Christophe Roche porusza kwestie definiowania pojęć i terminów. Zuzanna Bułat Silva zastanawia się nad tym, czy naturalny metajęzyk semantyczny może być nazwany terminologią. Funkcja semantyczna terminów w postmodernistycznym paradygmacie nauk humanistycznych to główny punkt zainteresowania Eweliny Woźniak-Wrzesińskiej. Stéphane Carsenty zajmuje się natomiast ontologicznym podejściem do identyfikowania terminów i ich odpowiedników.

Oddając w Państwa ręce ten tom *Academic Journal of Modern Philology*, mamy nadzieję, że zawarte w nim artykuły przyczynią się do jeszcze większego zainteresowania terminologią, rozciągną jeszcze bardziej jej granice, a przede wszystkim pokażą, jak ciekawe może być odkrywanie tajemnic ukrytych w słowach. Życzymy miłej lektury!

Bibliografia

- Cabré, María Teresa (1995) „On Diversity in Terminology”. [W:] *Terminology*. Vol. 2/1; 1–16.
- Cabré, María Teresa (1999) *Terminology: Theory, Methods and Applications*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.
- Felber, Helmut (1984) *Terminology Manual*. Vienna: Infoterm.
- Kockaert, Hendrik, Frieda Steurs (2015) *Handbook of Terminology*. Vol. 1. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.
- Sager, Juan (1990) *A Practical Course in Terminology Processing*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.
- Temmerman, Rita (2000) *Towards New Ways of Terminology Description: The Sociocognitive Approach*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.
- Wüster, Eugen (1968) *The Machine Tool. An Interlingual Dictionary of Basic Concepts*. London: Technical Press.
- Wüster, Eugen (1974) „Die allgemeine Terminologielehre, ein Grenzgebiet zwischen Sprachwissenschaft, Logik, Ontologie, Informatik und den Sachwissenschaften”. [W:] *Linguistics*. Vol. 12/119; 61–106.
- Wüster, Eugen (1979) *Einführung in die allgemeine Terminologielehre und terminologische Lexikographie*. Bonn: Romantischer Verlag.